

Prof.dr Duško Vejnović, redovni profesor Univerziteta u Banjoj Luci

Uz presudu predsjedniku Republike Srpske Miloradu Dodiku

PROGONITI I PROGONJEN BITI PODJEDNAKO JE OPASNO- Oba stanja vode u istu provaliju

Politička situacija u Bosni i Hercegovini oduvijek je bila kompleksna mreža međusobno isprepletenih interesa, etničkih podjela i vanjskih utjecaja. **Pravosnažna presuda Miloradu Dodiku, predsjedniku Republike Srpske, predstavlja samo vrh ledenog brijega u analizi duboko ukorijenjenih problema koji muče ovu dejtonsku zajednicu-državu BiH već desetljećima.** Ova presuda nije samo pravni akt-ona je simbol borbe između različitih vizija BiH, između onih koji žele jačanje entitetskih ovlaštenja i onih koji se zalažu za unitarnu državu, između domaćih političkih elita i međunarodnih aktera koji pokušavaju nametnuti svoju volju.Kada govorimo o odnosima većine i manjine u BiH, suočavamo se s paradoksom koji je možda jedinstven u svijetu. U ovoj dejtonskoj zajednici-državi ne postoji jasna većina-svaki od tri konstitutivna naroda može biti i većina i manjina, ovisno o geografskom kontekstu i političkoj perspektivi. Bošnjaci, koji čine relativnu većinu na nivou države, manjina su u Republici Srpskoj. Srbi su dominantni u Republici Srpskoj, manjina su u Federaciji BiH. Hrvati, najmalobrojnija konstitutivna zajednica, često se osjećaju marginalizovanima u oba entiteta. **Ovaj kompleksan mozaik stvara situaciju u kojoj svaka grupa istovremeno progoni i osjeća se progonjenom,** što perpetuira začarani krug nepovjerenja i političkih manipulacija. Prisutne su ideje manipulacije i manipulacije idejama, a istina se davi svim snagama i sredstvima i neda joj se da izađe na vidjelo. Pitanje suvereniteta u BiH otvara Pandorinu kutiju kontradikcija. Formalno, dejtonski Ustav garantuje narodnu volju kroz demokratske izbore, ali stvarnost je daleko složenija. Moć pojedinaca, posebno onih koji kontrolišu "nacionalne" stranke, često nadmašuje institucionalnu moć. Ovi političari vladaju kroz kombinaciju etničke mobilizacije, kontrole medija i ekonomskih resursa. Oni su postali neka vrsta modernih feudalaca koji svoju moć crpe iz straha običnih građana od "drugih" i obećanja zaštite nacionalnih interesa. Paradoksalno, uslovno rečeno, upravo ti koji najglasnije govore o zaštiti svog naroda često su ti koji najviše štete njegovim stvarnim interesima. BiH se nalazi u šizofrenskoj situaciji-formalno je zajednica-država svojih građana, ali u praksi često djeluje kao protektorat međunarodnih moći-sila. Visoki predstavnik još uvijek ima Bonska ovlaštenja, međunarodne sudije sjede u Ustavnom sudu,a ključne političke odluke često se donose nakon pritiska iz Brisela ili Washingtona. Ova situacija stvara osjećaj nemoći kod običnih građana i omogućava domaćim političarima da za sve probleme okrive "strance", istovremeno koristeći tu istu međunarodnu podršku kada im odgovara.Korupcija i organizovani kriminal u BiH nisu nastali u vakuumu. Ratno profiterstvo devedesetih transformiralo se u sistemsku korupciju koja je prodrla u sve pore društva i postala nekultura i obrazac i stil ponašanja. Ironično, neki od onih koji su bili dio tog sistema sada su "reformatori" pod pokroviteljstvom međunarodne zajednice. Međunarodna zajednica, unatoč brojnim inicijativama i milionima uloženi eura, pokazala se neuspješnom u borbi protiv ovih pojava. Razlog leži djelomično u površnom razumijevanju lokalnih prilika, djelomično u spremnosti da se saraduje s "manjim zlom" radi postizanja kratkoročnih političkih ciljeva.Etika u politici BiH postala je gotovo oksimoron, nema je u temeljima politike. A tamo gdje etika nije u temeljima politike, politika je neozbiljna.Politika je nekad bila definisana kao mudrost upravljanja ljudima i stvarima u svrhu ostvarivanja najviših vrijednosti (istine, pravde, slobode, svetosti života itd.),ona se danas u BiH definiše kao ogoljela i krvoločna borba društvenih grupa i pojedinaca za osvajanje, očuvanje i povećanje moći,vlasti i koristi koja ide uz to.Sušтина politike u BiH je borba oko raspodjele i kontrole društvene moći-politika je drama. Političari rutinski mijenjaju stranke i koalicijske partnere, principi se podređuju pragmatizmu, a građani su naučili da od svojih predstavnika ne očekuju

moral, već samo zaštitu etničkih interesa. Ova moralna erozija možda je najštetnija posljedica post-konfliktnog perioda-stvorila je generacije mladih koji ne vjeruju u institucije, ne vide perspektivu i masovno napuštaju zemlju. Izborna volja građana u BiH uvijek je bila ograničena etničkim okvirima. Dayton je stvorio sistem u kojem Bošnjak uglavnom ne glasa za Srbina u Republici Srpskoj, niti Srbin za Hrvata u određenim dijelovima Federacije. Ovaj sistem, dizajniran da zaštiti prava svih naroda, istovremeno perpetuira podjele i onemogućava stvaranje istinskih dejtonskih institucija da funkcionišu (izvršena je u dobroj mjeri deinstitucionalizacija na svim nivoima, a uspostavljeno liderstvo i partokratija) različitih političkih opcija. Čak i kada se pojave političari koji pokušavaju prevazići "grube" etničke podjele, sistem ih ili apsorbira ili marginalizuje. Budućnost BiH zavisi o sposobnosti njenih građana i lidera da prevaziđu logiku **"progoniti ili progonjen biti"** u koju je u ovom momentu "uvršten" predsjednik Republike Srpske Milorad Dodik legalno i legitimno izabran od strane građana Republike Srpske. Ova logika, koja je možda bila razumljiva u neposrednom post-ratnom periodu, sada je postala okovima koji sprečavaju bilo kakav značajan napredak. Svaka etnička grupa u BiH mora shvatiti da njena bezbjednost-sigurnost ne leži u slabljenju drugih već u stvaranju funkcionalnog sistema koji štiti prava svih. Međutim, promjena neće doći sama od sebe. Potrebna je nova generacija lidera koji će imati hrabrosti da se suprotstave etabliranim strukturama moći, koji će govoriti o konkretnim problemima građana umjesto o apstraktnim nacionalnim interesima, (strah od živih reguliša pravo, strah od mrtvih reguliša mit-mrtvi kao moralni policajci društva), koji će graditi mostove umjesto zidova. Potrebna je i međunarodna zajednica koja će prestati tretirati BiH kao eksperiment, već kao dejtonsku zajednicu-državu sa dva entiteta, distriktom Brško, tri konstitutivna naroda i ostali, zajednicu-državu čiji građani imaju pravo da sami odlučuju o svojoj budućnosti. Najveća opasnost za BiH nije u tome što će jedna grupa pobijediti drugu, već u tome što će sve grupe ostati zarobljene u začaranom krugu međusobnog optuživanja i straha. Dokle god svaka strana vidi sebe isključivo kao žrtvu, a druge kao prijetnju, BiH će ostati talac prošlosti umjesto da gradi budućnost. **Progoniti ili progonjen biti - oba stanja vode u istu provaliju. Jedini izlaz je u stvaranju društva u kojem niko ne progoni i niko nije progonjen, u kojem se različitost poštuje, ali ne fetišizira, u kojem su građani prvo ljudi pa tek onda pripadnici određene etničke grupe.** Put do takvog društva dug je i težak, pun će biti kušnji da se vrati starim obrascima, ali alternativa je još gora-vječna stagnacija i postepeno odumiranje dejtonske zajednice-države koju napuštaju njeni najспособniji građani. BiH mora izabrati između budućnosti kao moderne evropske dejtonske pravne, demokratske države i budućnosti kao skansena etničkih konflikata. Taj izbor ne mogu napraviti ni međunarodna zajednica ni pojedini lideri-mora ga napraviti svaki građanin BiH, svaki put kada glasa, svaki put kada odbije mržnju, svaki put kada pruži ruku sugrađaninu druge nacionalnosti. Samo tako može prestati **opasna igra progonitelja i progonjenih** koja prijeti da uništi sve što je vrijedno u ovoj zajednici-zemlji-državi BiH.